

WAPENSTILSTAND

Frederick August Voigt, die een Duitse vader had en een Engelse moeder, wilde in 1914 niet naar de oorlog gaan, en maakte zijn studie Germaanse talen aan King's College (Londen) af in 1915. In maart 1916 werd hij als dienstplichtige opgeroepen en werd eerst ingezet bij de Royal Garrison Artillery, waar hij signaalgever werd. Hij werd overgeplaatst naar de Royal Engineers en werkte daar voornamelijk voor het Royal Army Medical Corps. Hij werkte in de Casualty Clearing Stations in de buurt van Poperinge tijdens de Derde Slag bij Ieper. Tijdens de final advance werd hij vooral belast met het begraven van lichamen van de slagvelden van het Lenteoffensief en de eerste dagen van het eindoffensief. In 1920 schreef hij zijn ervaringen neer in *Combed Out* by F.A.V.

Na de oorlog werd F.A. Voigt journalist bij *The (Manchester) Guardian*, en werd bekend om zijn reportages vanuit Duitsland tijdens de Weimarpubliek. Hij werd een van de eersten die Europa voor het opkomende nazisme waarschuwde.

10-11 november 1918

We waren het er allemaal over eens dat we, zodra het vechten ophield, zouden worden geïnformeerd. Het nieuws van de wapenstilstand zou naar elke eenheid worden getelegrafeerd en zou ons binnen een paar minuten na de feitelijke ondertekening bereiken. En dan, wat zouden we dan doen? Hoe zouden onze gevoelens een weg naar buiten vinden? Het was onmogelijk te zeggen. Schreeuwen, zingen, dansen, zou het ons opluchten? Speculeren was zinloos, pijnlijk zinloos. Maar wat konden we anders bedenken?

Het was zondag, de tiende november. We hadden geen werk te doen en zwierven rusteloos door de stad. Buiten de Mairie hing een officieel communiqué, maar er stond niets nieuws in. Er stond een groep soldaten rond een Belgische jongen die Engelse kranten verkocht. We kochten de laatste exemplaren, maar die waren van donderdag en voegden niets toe aan wat we al wisten. De spanning begon ondraaglijk te worden. Mijn overtuiging dat de Duitsers de voorwaarden van de geallieerden zouden verwerpen werd gelogenstraft, niet door nadere berichten, maar door de algemene sfeer van opwinding en hoopvolle verwachting, die op mij oversloeg. Ik bleef bij mezelf herhalen: 'Ze gaan niet tekenen, ze gaan niet tekenen', en met mijn verstand geloofde ik mijn eigen woorden. En toch stelde ik me de hele tijd voor dat de oorlog al voorbij was en leek wat ik alleen maar dacht onwezenlijk en irrelevant. De beroering van de uitzinnige hoop en geestelijke opwinding deed bijna lichamelijk pijn.

Het werd donker en we gingen terug naar onze tenten. Ik werd me geleidelijk bewust van een zwak geluid, zo zwak dat ik nauwelijks kon uitmaken of het echt was of niet. Zodra ik aandachtig ging luisteren, hoorde ik niets meer. Toen zei een van ons: 'Wat is dat vreemde geluid?' Daar had je het weer, een laag, hol geluid als van de zee in de verte. Het werd luider en hield toen op. Toen werd het weer hoorbaar en werd het luider, en nog luider. Plotseling realiseerden we ons wat het was: het was het geluid van juichen. Het kwam alwaar dichterbij, en steeds sneller. Het overstroomde de hele stad met grote vaart, hield even in en golfde toen over ons kamp.

Iedereen werd gek. De mannen haastten zich de tenten uit en riepen: 'Het is voorbij, het is voorbij, het is voorbij!' Ik hoorde één schelle stem wild gillen: 'Geen bommen meer, geen granaten, geen ellende meer.' Het oorverdovende kabaal uit ontelbare kelen werd overstemd door huilende fluittonen en schrille kreten. In het kamp werd een enorm vreugdevuur ontstoken en de vlammen waaierden in vlagen naar de hemel. Seinraketten rezen en daalden in steile parabolen als flikkerende sterren en verlichtten de wijde omgeving. De sergenteant-majoor blies op zijn fluit in een poging de orde te herstellen. Als antwoord kreeg hij alleen een tumult van spottend gejoel en geschreeuw. Hij gaf zijn poging op en stelde zich aan het hoofd van een optocht die onder geroffel op lege blikken en geratel van gasalarmkleppers de stad in marcheerde.

Een luchtafweerbatterij opende het vuur met losse flodders. Er kwamen vliegtuigen over met al hun verlichting aan. Velen van ons gingen terug naar hun tent en zongen met alle kracht die we in onze longen hadden.

Dus de oorlog was voorbij! Het feit was te groot om in één keer te kunnen vatten, toch had ik een uitzonderlijk kalm en tevreden gevoel. Toen zei iemand: 'De mensen die hun zoon of hun man hebben verloren – die gaan dat nu voelen.' De waarheid die in die opmerking schuilde, raakte me plotseling heftig. Mijn kalmte was gebroken en ik keek in de zwarte diepte eronder. Ik wist wat ik er zou zien, maar toch keek ik, ondanks mezelf, en ik zag ontelbare lijken in ontbinding die in allerlei houdingen onbegraven over de kale, door granaten omgeploegde grond verspreid lagen. Een gruwel van de dood zoals ik nog nooit had meegemaakt kwam over me, een neerdrukkende, vernietigende gruwel die het geroep en gezang in het kamp een vijandig karakter leek mee te geven, alsof miljoenen demonische geesten met een duivels leedvermaak joelden en dansten om de voleinding van het grootste onrecht ooit vertoond.

Tegelijkertijd schaamde ik me ervoor dat ik niet aan het algemene gejubel deelnam en voelde ik een bittere ontgoocheling nu ik op dit hoogtepunt zo in beslag werd genomen door mijn eigen gedachten.

Maar ik wist dat de oorlog te lang had geduurd en dat de ellende die de wereld had doorgemaakt te groot was om ooit nog van ons af te schudden. Ik wist ook dat alle doden vergeefs waren gestorven.

Om aan mijn ontoelaatbare bespiegelingen te ontsnappen, kwam ik overeind en knoopte een gesprek aan met mijn buurman: 'Het zal morgenochtend wel officieel worden afgekondigd, neem ik aan?' 'Vast wel – en we krijgen minstens een dag vrij.' We praatten door over alledaagse dingen. Het was een paar uur na middernacht en het rumoer was enigszins gaan liggen. Ik had slaap en ik werd weer bekropen door iets wat op voldoening leek.

De reveille werd niet voor negen uur maandagochtend geblazen. De fluit ging voor het appel. Er zou natuurlijk een officiële aankondiging komen dat de wapenstilstand was getekend, en mogelijk een bedankbrief aan de 'voortreffelijke troepen die de oorlog hadden gewonnen' (die ons vreselijk zou vervelen) en een vrije dag (die met luid gejuich zou worden verwelkomd).

We stelden ons op. De sergeant-majoor sprak ons toe: 'Het spijt me, jongens, maar er is geen officieel bericht binnengekomen. Je moet gewoon aan het werk. Het is verdomd spijtig, ik weet het, maar ik kan er niets aan doen. Ik neem aan dat het bericht in de loop van de dag zal binnenkomen, dan krijg je zeker morgen vrijaf.'

Er werd gemurmeld in de rangen, maar de verbazing benam ons de kracht om gezamenlijk actie te ondernemen. Ik werd overvallen door een plotselinge angst: zou het feestvieren gisteravond het gevolg kunnen zijn geweest van een vals alarm? We marcheerden af. Maar niemand deed die hele dag ook maar een spat werk. Alle discipline was verdwenen. De onderofficieren hadden geen greintje gezag meer. Mannen van andere eenheden die we tegenkwamen, wisten niets meer dan wij. Ze zeiden dat de wapenstilstand was getekend, maar dat er nog geen officiële aankondiging was.

's Middags kwamen we in het kamp terug. Geen officieel nieuws. 's Avonds werd er weer feestgevierd. Ik werd gekweld door een intense onrust, die zich naar de anderen begon te verspreiden. Maar ach, de volgende ochtend zou er zeker een aankondiging komen.

We traden dinsdagochtend aan. Geen aankondiging van enige aard. We marcheerden zoals gebruikelijk af om aan het werk te gaan, maar weer werd er geen werk verricht. Plotseling kreeg ik een soldaat in het oog die een eind weg op straat liep met een krant in zijn hand. Ik rende achter hem aan en haalde hem in.

'Is er nieuws?' vroeg ik. Hij gaf me de krant. Die was gedateerd maandag 11 november, van gisteren dus. De kop luidde: 'Nog geen wapenstilstand.'

Dus die hele voorstelling zondag was vals geweest! Ik kwam weer bij de anderen. Zij hadden het nieuws dat er zondag om middernacht nog geen wapenstilstand was getekend ook gehoord van een ordonnans, al had hij eraan toegevoegd dat de ondertekening elk moment werd verwacht.

We kwamen terug in het kamp. Er circuleerden allerlei nieuwe geruchten – de Duitsers hadden de voorwaarden afgewezen, de Italianen hadden het offensief opnieuw ingezet. 's Avonds dachten sommigen van ons dat ze in de verte duidelijk geweervuur hoorden. We luisterden aandachtig, maar de geestelijke spanning zat ons vermogen om heel vage geluiden te horen in de weg.

Woensdagochtend en nog altijd geen definitief nieuws. De spanning werd ondraaglijk. Gewerkt werd er niet. Ik stak mijn licht op bij mannen van vijf andere eenheden, maar geen van hen was beter op de hoogte dan wij. We hadden ons zo op de vrede verheugd dat we onze verbittering jegens het leger waren vergeten, maar die stak weer de kop op: 'Ze willen niet dat wij het weten!' 'Ze hebben ontzettend de smoor in dat het allemaal voorbij is!' 'D'r zijn er te veel met luizenbaantjes voor wie de oorlog altijd wel door mag gaan!' 'Wat zit je te mopperen? Wat gaat die wapenstilstand ons aan? Die wapenstilstand is een kwestie van de staf, niet van ons. Het is onze zaak niet – wij zijn maar gewone soldaten.'

Toen we bij het kamp terugkwamen, stond er een jongen bij de ingang kranten te verkopen. Ik kocht een Times van hem. Het was die van dinsdag. De wapenstilstand was maandagochtend getekend!

Ik ging naar mijn tent en dacht erover na. De taal was ondubbelzinnig. Er viel ditmaal niet aan te twijfelen – de oorlog was ten einde gekomen. Ik dacht aan thuis en aan de vrijheid. Het leek me bijna alsof het leven in het leger een droom was geweest. Ik zat nog in het leger, maar een paar maanden meer of minder zouden geen verschil maken, want ik zou met mijn gedachten helemaal bij de toekomst zijn.

's Avonds werden de feestelijkheden hervat. Ze misten de spontaniteit van zondagavond. Toch was de jubelstemming wel echt, want op onze spanning was enorme opluchting gevolgd.

Terwijl ik te midden van het geschreeuw en het gezang in mijn tent lag, voelde ik dat mijn onheilsgedachten weer kwamen opzetten, maar ik werd afgeleid door een man die twee plekken bij me vandaan zat en zei: 'Het is goddomme een schandaal dat we geen wijn of een borrel kunnen krijgen om ons vannacht eens goed te bezatten.' Een man die bij hem in de buurt lag en die de hele avond erg stil was geweest, ging ineens rechtop zitten, staaarde hem furieus aan en riep uit:

'Da's het enige waar je aan kunt denken, je bezatten, vuile smeerlap! Je verdient de vrede niet, jij! Stelletje godvergeten halvegaren – allemaal schreeuwen en zingen en dronken willen worden! Ze moesten meer respect voor de doden hebben! De oorlog is voorbij en we hebben verdomd veel geluk dat wij er heelhuids afkomen, maar het is niks om zo over te juichen als er honderdduizenden van onze kameraden dood of voor hun leven verminkt zijn.'

'Wat zit jij nou sentimenteel te zwetsen – noem jij jezelf een soldaat? Je moest goddomme dominee worden!' 'Ik noem mezelf geen soldaat – het is een godvergeten belediging om soldaat genoemd te worden. En ik ben geen patriot ook, het is een smerige vloek, dat patriottisme. Ik ben zo lang mogelijk uit het leger gebleven, maar ze hebben me 'uitgekamd' (ja, zo keurig zeggen ze dat!) en in het kaki gestoken, maar reken maar niet dat ze een soldaat van me hebben gemaakt! Ze hebben nooit ene moer aan me gehad! Ik heb alleen gewerkt als ze me d'r toe dwongen. Ze hebben meer kosten en moeite aan me gehad dan ik waard ben. Ik heb die smerige oorlog niet helpen winnen, en ik ben er trots op ook! Sentimenteel gezwets, m'n reet, als iedereen zo dacht als ik, was er nooit een oorlog gekomen, nee, in geen enkel land. De oorlog is gewonnen, ik weet het, en het spijt me. Maar de moffen komen er het beste uit, wij niet. Zij hebben de oorlog verloren, maar ze hebben verdomme hun ziel gevonden. Ik zal die lui thuis eens wat vertellen over oorlog als ik terugkom. Ik zal ze zeggen dat we de doden beroven, ik zal ze zeggen...' 'Jezus, man, hou toch je bek...' 'Het is al goed, ik zal m'n bek houden, ik weet het goddomme wel, het heeft geen zin om met lui als jij te praten. Ga je bezatten, doe waar je zin in hebt. Dat is het enige waar je goed in bent...'

Hij wierp zich terug op zijn bed, trok zijn deken om zich heen en zei geen woord meer.

De oorlog is (hier) voorbij

Wie achterbleef leefde verder met littekens op lichaam en ziel, met verlies en ontgoocheling. Wie naar het gebied terugkeerde om er zijn bestaan te hervatten, bouwde zijn verdere leven op in een omgeving die tot vandaag in het teken van de herdenking staat. Het land is bezaaid met graven, monumenten en relictten van de oorlog. Soms komen nog menselijke resten aan de oppervlakte en boeren ploegen nog elk jaar niet-ontplofte munitie op.

Elke tijd voegt zijn eigen herdenking toe. De erfenis van de Grote Oorlog delen we met de hele wereld. In de dodenregisters staan immers mensen uit tientallen culturen en landen. De oorlog betekende het failliet van de natiestaat en tegelijk de geboorte van nieuwe naties, hij verleende aan velen onder ons een nieuwe identiteit, zoals aan deze vredesstad en frontstreek, aan vele landen en aan de Europese gedachte.

Het officiële herdenken

Nooit eerder hadden naties zoveel opofferingen van hun bevolking gevraagd en hadden zoveel onderdanen uit alle bevolkingslagen hun leven voor de staat gegeven. Het vaderland beloofde hun nagedachtenis in ere te houden. Bij de Britten werd iedereen die in dienst was omgekomen, individueel en op gelijkwaardige wijze herdacht. Omwille van de gelijkheid in de dood mochten Britse doden niet gepatriëerd worden. Andere landen lieten dat wel toe. Begraafplaatsen en officiële monumenten benadrukten dat de vele doden niet voor niets waren gevallen, maar voor hoge idealen als vrijheid, democratie of het vaderland. Niet toevallig werden deze gedachtenismonumenten doorgaans in een klassieke vormentaal opgetrokken, de meest verheven en meest eeuwige bouwstijl.

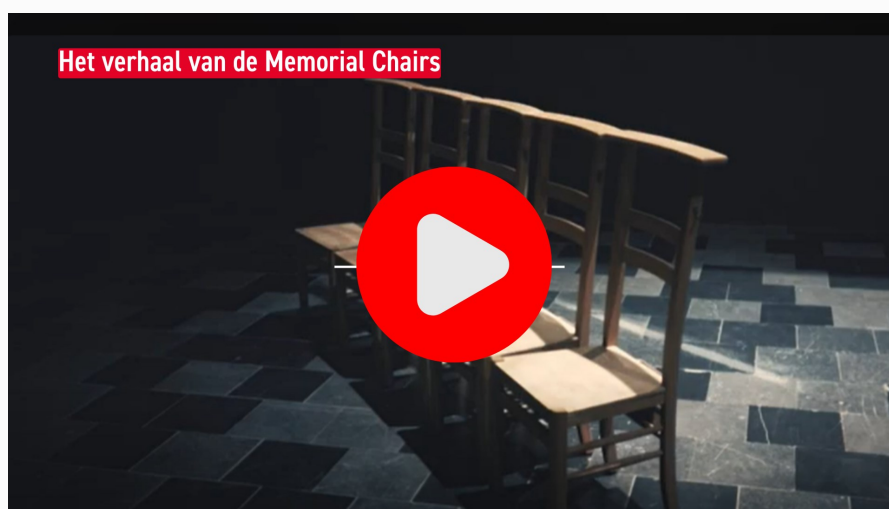
Het persoonlijke herdenken

Meer dan een half miljoen van de bijna tien miljoen militaire doden stierven of verdwenen bij Ieper. Voor hen was de oorlog voorgoed voorbij. Wie achterbleef werd zijn hele verdere leven met de nasleep geconfronteerd. Sommigen droegen lichamelijke en geestelijke littekens, anderen hadden dierbaren verloren. Er waren ook veel werkloze oud-strijders. Verdriet en gemis vonden hun uitdrukking in steen of in een ingelijste foto. Objecten die van de slagvelden waren meegenomen, werden dragers van zeer emotionele herinneringen. En dat niet zelden tot vandaag: nog steeds worden souvenirs die soldaten destijds uit de ruïnes mee naar huis hadden genomen, door hun nakomelingen teruggebracht.

De Namenlijst

Deze [lijst](#) bevat de namen van alle burgers en militaire slachtoffers die tijdens de Eerste Wereldoorlog op Belgische bodem zijn omgekomen, of dodelijk werden verwond. De lijst geeft zowel de identiteit van de slachtoffers als, zo mogelijk, hun plaats van geboorte, overlijden en herdenking, maar zij zal nooit compleet zijn.

Tot op heden telt deze lijst om en bij de 600.000 namen, afkomstig uit 120 verschillende landen. Meer dan een half miljoen slachtoffers zijn van de oorlog in de Westhoek nooit naar huis teruggekeerd. Aan evenveel huistafels bleven evenveel lege plaatsen achter. In 2018 stuurde een wereldwijd publiek daarom stoelen naar het museum, uit meer dan honderd landen waar slachtoffers geboren werden. Samen vormden die op Wapenstilstand 2018 een indrukwekkende installatie.

Na de oorlog komt de noodzakelijke verwerking van die oorlog. De begraafplaatsen en monumenten in de Westhoek zijn daarvan een essentieel onderdeel. Enerzijds lenigden zij een onmiddellijke grote nood, maar anderzijds weerspiegelen ze ook de manier waarop men de oorlog wilde herinneren. Zijn het vredes- of oorlogsmonumenten? Ontdek het in de geleide bustocht [Het einde van een oorlog](#).

Opdracht: Ga naar een oorlogsmonument in je buurt. Zoek de namen van de slachtoffers die tijdens de Eerste Wereldoorlog vielen. [Zoek hen op](#) en reconstrueer hun levensverhaal .